

INSTITUT INTERNACIONAL D'ESTADÍSTICA

DECLARACIÓ SOBRE L'ÈTICA PROFESSIONAL

Adoptada l'agost de 1985

Traduït per Rosa M. Capo de l'Institut d'Estadística de Catalunya

ANTECEDENTS

La implicació de l'Institut Internacional d'Estadística (I.I.E.), (International Statistical Institute, ISI), en l'establiment d'una declaració d'ètica professional, s'ha perllongat durant set anys. El Comitè de l'Institut, en resposta a les sol·licituds dels seus membres i a la proposta del Comitè de Direccions de Futur de l'Institut, establí un comitè per al codi d'ètica dels estadístics el 1979, durant la 42a Sessió de l'I.I.E. a Manila. El comitè va treballar per preparar una reunió general per a la següent sessió de Buenos Aires, el 1981, durant la qual s'acordà, per consens, dissenyar un codi: el "codi" havia d'estar preparat perquè l'Institut l'aproves durant la celebració del centenari al 1985.

El comitè estava format per Roger Jowell (Chairman), W. Edwards Deming, Arno Donda, Helmut V. Muhsam and Edmund Rapaport, i subseqüentment co-adoptat per Edmundo Berumen-Torres, Gilbert Motsemme i René Padieu.

La Declaració que n'ha sortit és el resultat d'un procés intensiu d'esborranys i revisions, de consultes a tots els membres de l'I.I.E. i a totes les seves seccions, de reunions obertes i de consultes escrites dutes a terme entre el desembre de 1981 i l'agost de 1985. L'esborrany de la Declaració provocà molt d'interès i unes discussions tan autèntiques que van durar fins a la setmana abans de la seva presentació a l'Assemblea General de l'Institut per a la seva adopció.

Després de les oportunes consideracions i deliberacions l'Assemblea General va adoptar la resolució següent, el 21 d'agost de 1985:

"L'Assemblea General de l'Institut Internacional d'Estadística,

Considerant que l'objectiu de la Declaració sobre l'Ètica Professional dels estadístics és donar suport a l'experiència i als valors professionals, com a mitjà d'oferir una guia més que no pas reglamentació;

Adopta aquesta Declaració i afirma així el compromís dels seus membres envers aquests temes i la seva ferma intenció de promoure entre tots els estadístics del món el coneixement i l'interès per l'ètica professional;

Decideix enviar la Declaració a tots els membres de l'Institut i a les seves seccions, i divulgar-la sempre que sigui convenient entre els professionals de l'estadística;

Oficialment agraeix al comitè responsable del desenvolupament de la Declaració, el seu treball continuat, eficient i exitós durant els darrers cinc anys."

D'acord amb l'esperit i les paraules de la resolució, l'Institut Internacional d'Estadística té el privilegi de presentar al lector la Declaració d'Ètica Profes-

nal de l'I.I.E., amb l'esperança i el convenciment que aquest document ajudarà els col·legues de tot el món a assolir els seus objectius professionals i assumir-ne les responsabilitats.

DECLARACIÓ DE L'I.I.E. SOBRE L'ÈTICA PROFESSIONAL

PREÀMBUL

Els estadístics treballen en contextos econòmics, culturals, jurídics i polítics molt diversos segons els quals varien l'entorn de la investigació estadística i el seu propi interès. Treballen igualment en branques diferents de la seva disciplina, on cadascuna té les seves pròpies tècniques, els seus propis mètodes i un enfocament ètic propi. Un gran nombre d'ells operen en camps com ara l'economia, la psicologia, la sociologia o la medicina, on els professionals tenen, per la seva banda, convencions ètiques que poden influir sobre la conducta dels estadístics en aquests camps. Fins i tot en un mateix entorn i en una mateixa branca de l'estadística, els professionals poden dur a terme el seu treball segons preceptes morals diferents. Cap codi no sabria així imposar un conjunt estricte de regles a les quals els estadístics de tot arreu estarien obligats a conformar-se. El document present doncs no ho pretén pas.

La finalitat d'aquesta Declaració és la de permetre a l'estadístic de fonamentar els seus judicis ètics i les seves decisions personals sobre valors i experiències compartides, més que no pas sobre regles dictades per la professió. La Declaració busca en conseqüència extreure uns principis d'investigació estadística que siguin àmpliament reconeguts i identificar els obstacles per posar-los en pràctica. S'ha establert tenint present que, a vegades, l'aplicació d'un principi en contradirà un altre, que els estadístics —com altres grups professionals— tenen obligacions concurrents que no poden ser complides ensems. Implícitament o explícitament, a vegades, s'haurà d'escollir entre aquests principis. La present Declaració no pretén evitar aquestes eleccions, ni privilegiar un principi respecte a un altre. En comptes d'això, ofereix un marc en el qual l'estadístic conscient hauria de poder treballar amb comoditat en l'essencial. Quan l'estadístic es plantegi de separar-se d'aquest marc, hauria de ser més un acte reflexiu que efecte de la ignorància.

Aquesta Declaració es proposa, doncs, en primer lloc, descriure i informar més que no pas imposar o prescriure. En segon lloc, intenta poder-se aplicar al màxim en els diversos àmbits de la metodologia i de la pràctica estadística. És per això que es manté en termes bastant generals. En tercer lloc, encara que aquests

principis estiguin enunciats de manera que es puguin aplicar més àmpliament que les qüestions específiques evocades, la Declaració no és, sense cap mena de dubte, exhaustiva. Ha estat concebuda amb la idea que periòdicament s'hauria de posar al dia i ser sancionada. Per últim i en quart lloc, ni els principis ni els comentaris no pretenen reiterar les regles o normes generals escrites o no escrites, com ara el respecte a la llei o a la necessària prohibició. La Declaració es limita tant com és possible a les qüestions específiques de la investigació estadística.

El text està dividit en quatre parts. A l'interior de cadascuna, l'enunciat de principis o conjunt de principis està seguit d'un curt comentari sobre les dificultats i els conflictes inherents a la seva posada en pràctica. Els diversos principis estan lligats entre si i, en conseqüència, han de ser considerats en conjunt: l'ordre de presentació no ha de ser interpretat com un ordre de prioritat.

Al final de cada part figura una curta bibliografia comentada per a aquells que desitgen aprofundir en la reflexió sobre aquestes qüestions o consultar textos detallats¹.

Bibliografia general

Sjoberg (1967), encara que una mica antic, ofereix una bona visió històrica. Freud (1969) segueix la línia dels models biomèdics, però conté una exposició vigorosa de Margaret Mead sobre les diferències, en el pla ètic, entre la recerca biomèdica i en ciències socials. Diener i Crandall (1978) és una discussió general, particularment útil pel que fa a les experiències de camp. Reynolds (1982) (que és una versió abreujada i posada al dia de Reynolds (1979)), és un text clar, essencialment escrit per als estudiants americans. Bulmer (1979) conté reedicions i articles nous sobre les enquestes i l'execució dels censos a Gran Bretanya i Amèrica. Barnes (1980) és un assaig d'anàlisi sociològica sobre les raons per les quals van aparèixer els problemes ètics i conté una bibliografia completa fins a 1978. Bower i Gasparis (1978) ofereix una bibliografia dels treballs publicats entre 1965 i 1976, amb comentaris particularment complets. Bulmer (1982) conté una bona bibliografia sobre els estudis de simulació i altres matèries relacionades. Jowell (1983) defensa un codi educatiu més que no pas normatiu o jurídic i dóna una bibliografia d'un interès particular per als estadístics en molts punts. Burgess (1984) es concentra sobre la recerca etnogràfica duta a terme pels sociòlegs britànics. Barnes (1984) sosté que, en la investigació social, són inevitables els com-

¹N.T.: per manca de temps, la bibliografia aquí citada s'ha hagut de limitar a les produccions en llengua anglesa.

promisos ètics. Altres temptatives han tingut lloc per establir codis d'ètica estadística: un primer assaig fou el fruit del treball d'un comitè creat el 1969 per l'I.I.E. per estudiar els problemes d'ètica professional (Deming 1972); tracta essencialment sobre les relacions entre l'estadístic liberal i el seu client. Una altra temptativa (ASA 1980) fou l'objecte d'una discussió entre setze autors, sota el títol "Ethical Guidelines for Statistical Practice: Historical Perspective" Ponència del Comitè ad hoc de l'ASA sobre l'ètica professional i Discussió (1983). Més recentment, els estadístics públics francesos han establert un codi deontològic (AIS, 1984). Així mateix, el Servei Nacional Britànic d'Estadística ha establert el seu propi codi de pràctica (GSS, 1984).

1. OBLIGACIONS ENVERS LA SOCIETAT

1.1. Prendre en consideració els interessos contradictoris

La investigació estadística descansa sobre la convicció que un més gran accés a la informació correctament fonamentada beneficia la societat. El fet que la informació estadística pugui ser interpretada o utilitzada abusivament, o que tingui un impacte diferent sobre diferents grups, no és en si un argument decisiu contra la seva recopilació o la seva difusió. Tanmateix, l'estadístic ha d'estar atent a les possibles conseqüències que la recollida i la difusió de diversos tipus d'informació poden comportar i ha de prevenir-ne les interpretacions i utilitzacions errònies.

No existeix cap procediment general, ni cap regla per avaluar els avantatges probables o els riscos de diversos tipus d'investigació estadística. Malgrat això, l'estadístic ha d'estar atent a les eventuais conseqüències dels seus treballs (vegeu §4.4.). El dret que la societat té de conèixer les característiques col·lectives i el dret de la persona a protegir la seva intimitat, entren, a vegades, en conflicte.

Tota informació, sistemàticament reunida o no, es troba subjecta a poder ser mal utilitzada. I cap informació està exempta de poder portar perjudicis a un interès o a un altre. Hi ha persones que poden veure's afectades pel fet de participar en enquestes estadístiques (vegeu §4.4.) o un grup pot sentir-se perjudicat a conseqüència de certs resultats. Un barri concret pot, per exemple,

adquirir una mala reputació si una enquesta estadística constata que presenta una taxa molt elevada de criminalitat. Pot també succeir que disposicions socials o polítiques fundades sobre estadístiques facin mal a un conjunt de persones amb interessos comuns. Una vigilància policial més estricta del barri on s'ha constatat una criminalitat elevada pot tenir com a contrapartida una vigilància menor en els barris on la criminalitat és baixa: una mesura com aquesta pot ser globalment beneficiosa per a la societat però perjudica certs barris. Els estadístics però no poden impedir accions que es basen en els resultats estadístics. De fet, prevenir-se contra la utilització d'aquests resultats equivaldria a denegar la finalitat mateixa d'una gran part de la investigació estadística.

1.2. Eixamplar

l'abast de l'estadística

Els estadístics han d'utilitzar les facultats que se'ls ofereixen per eixamplar la investigació estadística i difondre les seves conclusions per al profit de la més àmplia comunitat possible.

Els estadístics elaboren i utilitzen conceptes i tècniques per reunir, analitzar o interpretar la informació. Encara que no estiguin sempre en disposició de controlar l'abast del seu treball o la manera en què les dades i els resultats són a la fi utilitzats i difosos, poden sovint exercir una influència en aquest sentit. A més, estan en disposició de desenvolupar una utilització més eficaç dels recursos recurrent, per exemple, a les tècniques de mostreig o mobilitzant per a altres usos dades existents (vegeu §4.3.c).

Els estadístics universitaris tenen, probablement, una més gran autonomia per determinar el camp del seu treball i la difusió dels seus resultats. Malgrat això, són en general tributaris de les decisions que prenen aquells que financien els seus projectes d'una banda i de l'altra dels editors pel que fa a l'orientació i la publicació de les seves investigacions.

Els estadístics del sector públic i aquells que treballen en el comerç i la indústria tendeixen a disposar encara de menys autonomia en allò que es refereix al que fan i a la manera d'utilitzar els seus resultats. Pot haver-hi en joc regles de confidencialitat; pressions per impedir o retardar la publicació dels seus resultats (o d'alguna part d'ells); es poden crear o interrompre sèries estadístiques per motius que poc tenen a veure amb consideracions tècniques. En casos com aquests, pot passar que la decisió final, sobre una investigació, pertanyi a l'empresari o al client (vegeu §2.3.).

En nombrosos països, l'experiència suggereix que els estadístics tenen més possibilitats d'evitar les restriccions imposades al seu treball quan són capaços

d'estipular amb anterioritat els punts sobre els quals exerciran un control. Els estadístics de l'Estat poden, per exemple, obtenir un acord per anunciar les dates de publicació de diverses sèries estadístiques i crear l'obligació de publicar-les en les dates previstes, siguin quins siguin els condicionants polítics que puguin intervenir. De la mateixa manera, els estadístics que treballen sota un contracte comercial poden estipular que el control d'almenys algunes conclusions (o de detalls de la metodologia) els pertany. Les més grans dificultats semblen produir-se quan aquestes qüestions es deixen en suspens fins a la sortida dels resultats.

1.3. Buscar l'objectivitat

Tot i treballar dins del sistema de valors de les societats on viuen, els estadístics han d'intentar de preservar la seva integritat professional, sense pors ni favors. En particular, no s'han de comprometre, ni avenir-se a la tria de mètodes destinats a produir resultats enganyosos, o a una presentació fal·laç dels resultats estadístics, ja sigui per acció o per abstenció.

La ciència no pot ser totalment objectiva i l'estadística no és una excepció. La tria dels temes a considerar pot reflectir una idea preconcebuda a favor de certs valors culturals o personals. A més, l'estatut professional de l'estadístic, l'origen dels fons i gran quantitat d'altres factors, poden imposar certes prioritats, obligacions i prohibicions. Malgrat tot, l'estadístic no està mai deslligat del deure de cercar l'objectivitat i d'estar atent a tots els obstacles coneguts que la impedeixen. Els estadístics tenen en concret l'obligació professional d'oposar-se a maneres de recollida, d'anàlisi, d'interpretació o de publicació de la informació que puguin (de manera explícita o implícita) informar malament o induir a error en comptes de contribuir a l'avenç del coneixement.

Bibliografia: obligacions envers la societat

Moltes obres i simposis sobre l'ètica professional inclouen discussions sobre el context general en el qual es desenvolupa la investigació social, però, en la majoria dels casos, aquestes discussions estan escampades per tot el text. Beauchamp et al. (1982), conté en la seva part 2, una discussió general explícita sobre com i quan la pràctica de la investigació social pot o no ser justificada. Les obligacions legals o formalitzades socialment que s'imposen a l'investigador social són analitzades per al cas dels Estats Units, per Beauchamp et al.

(1982), part 5. Pool (1979 i 1980) defensa que no es pugui imposar cap control formal. Douglas (1979) fa el mateix, amb més energia. Wax i Cassel (1981) examinen les relacions entre la llei i altres obligacions formals i els valors propis de l'investigador. Frankel (1976) s'interessa més especialment per l'estadística.

1.1. Prendre en consideració els interessos contradictoris

Baas (1974) comenta aquests conflictes dins del context britànic, malgrat que potser ja no siguin d'actualitat. Baumring (1972) contraposa l'interès dels investigadors al dels individus sobre els quals es fa la investigació i s'inclina per aquests últims. Ackeroyd (1984) tracta, a la secció 6.3, dels conflictes d'interessos en la investigació etnogràfica. Muhsam (1985) examina el conflicte entre dret a la intimitat i dret a la informació.

La utilitat de la informació estadística és rarament qüestionada i la majoria de la literatura corresponent s'interessa per les vies i els mitjans que permeten d'engrandir aquesta utilitat. A la sessió del centenari de l'I.I.E., s'ha dedicat un debat al tema, posant particularment l'accent en els països en vies de desenvolupament (vegeu: Chakravarty (1985); Nyitrai (1985); Williams (1985)).

1.2. Eixamplar l'abast de l'estadística

Diener i Crandall (1978) examinen aquest punt, al capítol 13, referint-se a la recerca psicològica. Crispo (1975), a partir del cas del Canadà, presenta una discussió de la comptabilitat pública. Johnson (1982) tracta dels problemes que sorgeixen en la publicació dels resultats de recerca. Jahoda (1981) fa una viva demostració de les consideracions ètiques i socials que limiten el curs de la investigació i de la publicació dels resultats.

1.3. Buscar l'objectivitat

Stocking i Dunwoody (1982) subratllen algunes de les pressions exercides pels mitjans de comunicació de massa en contra de la preservació de les regles de l'objectivitat. En termes més generals, Klaw (1970) indica que aquestes regles no estan mai a resguard dels atacs.

2. LES OBLIGACIONS ENVERS ELS *SPONSORS* I ELS EMPRESARIS

- 2.1. **Explicitar les obligacions i els papers** Els estadístics han d'establir clarament amb anterioritat les obligacions respectives del seu empresari o d'aquell qui financia l'enquesta i les seves pròpies; per exemple, han de donar a conèixer a l'empresari o a l'*sponsor* les parts apropiades d'un codi professional al qual s'adhereixen. L'informe dels resultats ha de precisar-ne el paper allà on es comprovi que és necessari.
- 2.2. **Avaluar amb imparcialitat les diverses vies** Els estadístics han d'examinar els diversos mètodes i procediments a la seva disposició per a la investigació prevista i han d'oferir al seu *sponsor* o empresari una apreciació imparcial dels mèrits i desavantatges respectius de les diverses opcions.
- 2.3. **Compromisos segons els resultats** Els estadístics no han d'acceptar cap clàusula l'aplicació de la qual depengui del resultat obtingut en la investigació estadística programada.
- 2.4. **Mantenir la confidencialitat sobre la informació privada** Els estadístics reben freqüentment del seu empresari o *sponsor* informacions de les quals aquest pot exigir legítimament que es mantinguin confidencials. Els mètodes i procediments estadístics utilitzats per produir els resultats publicats no haurien d'estar supeditats a la confidencialitat.

Una idea essencial que es desprèn de cadascun dels principis esmentats és que l'*sponsor* o empresari i l'estadístic tenen un interès comú des del moment que la finalitat de l'enquesta estadística és fer progressar el coneixement (vegeu §1.3.). Encara que aquest coneixement pugui en alguns casos ser buscat en l'interès exclusiu de l'*sponsor* o empresari, els objectius es podran complir millor si l'enquesta és duta a terme dins del respecte de les normes professionals més exigents. Les relacions entre l'*sponsor* o empresari i l'estadístic han de ser en conseqüència de manera que la investigació estadística pugui ser conduïda de la forma més objectiva possible (vegeu §1.3.) amb vista a oferir informacions o explicacions més que no pas a defensar una tesi.

L'estadístic independent o el consultant està en teoria en millor posició que l'estadístic assalariat per exigir el respecte de certs principis professionals. En el seu cas, les relacions amb un client són cada vegada objecte d'un contracte particular, on els papers i les obligacions de cadascú poden ser especificades amb antelació (vegeu Deming 1972). El contracte de l'assalariat, en canvi, no és específic per a un estudi i comporta generalment l'obligació expressa o implícita d'acceptar les instruccions donades per l'empresari. L'estadístic assalariat en el sector públic pot veure la seva llibertat de moviments encara més restringida per regles estatutàries que concerneixen especialment les enquestes obligatòries o l'obligació de reserva (vegeu §4.4.).

Malgrat tot, en realitat altres consideracions atenuen la distinció entre l'estadístic independent i l'estadístic assalariat. La llibertat que té l'estadístic independent d'imposar certes condicions està freqüentment reduïda per coaccions d'ordre financer i per la inseguretats del seu estatut de consultant. Aquests problemes afecten menys l'estadístic assalariat, la posició del qual és, en general, més segura i menys aïllada. L'empleat (en concret l'estadístic-funcionari) sovint forma part d'una comunitat d'estadístics la posició de la qual és prou forta per establir convencions i procediments que tradueixen convenientment els seus ideals professionals (vegeu §1.2.).

Les relacions entre els *sponsors* o empresaris comporten responsabilitats mútues. El client o l'empresari està en el seu dret d'esperar dels estadístics que dominin bé la seva disciplina, que siguin sincers en els límits del seu art i de les seves dades (vegeu §3.1.), que estiguin atents a les possibilitats d'aproximacions més econòmiques per a l'estudi considerat i que respectin el caràcter confidencial de certes informacions. Els estadístics tenen fonaments per esperar del client o de l'empresari que respecti el seu àmbit exclusiu de competència tècnica i professional i la integritat de les dades i dels resultats. Aquestes obligacions estiguin o no consignades dins dels contractes o d'altres escrits, són necessàries per aconseguir unes relacions mútues beneficioses.

Un conflicte d'obligacions pot produir-se, per exemple, quan l'*sponsor* d'una enquesta desitja assegurar-se amb anterioritat (normalment per contracte) que s'aconseguiran certs objectius, com ara un resultat concret o un nivell de respostes mínim en un sondeig realitzat en una mostra de voluntaris. Subscrivint un contracte semblant l'estadístic prejutjaria el resultat de l'enquesta convertint-se implícitament en fiador, en nom dels enquestats, de la propensió a contestar o del que seran les seves respostes. Per poder complir aquest compromís, l'estadístic corre el perill d'haver de transigir en altres principis, com el del ple consentiment (vegeu §4.2.).

Per damunt de tot, els estadístics s'han d'esforçar perquè els seus *sponsors* o empresaris prenguin en consideració les obligacions que no solament tenen envers

ells sinó també envers els que han contestat o altres individus, els seus col·legues o col·laboradors i la societat en general. Per exemple, un deure de l'estadístic, com a membre d'un col·lectiu professional, és de ser explícit quant als mètodes adoptats a fi que la comunitat estadística pugui garantir-ne l'aplicació i també treure'n profit. Així, en la mesura del possible, els elements metodològics de les investigacions haurien d'escapar-se de les obligacions de confidencialitat, de manera que entrin dins del patrimoni intel·lectual comú a la professió (vegeu §3.2.).

Bibliografia: obligacions envers els sponsors i empresaris

2.1. Explicitar les obligacions i els papers

Appell (1978), secció 8, presenta exemples extrets de la investigació etnogràfica. Deming (1965 i 1972) defineix el paper de l'estadístic consultant i del seu client.

2.2. Avaluar amb imparcialitat les diverses vies

Nombrosos articles de revista i capítols d'obres aborden aquest punt en termes generals. Schuler (1982) tracta, al capítol 3, de les dificultats trobades en la recerca psicològica. Webb et al. (1966) és la referència clàssica per als procediments d'investigació alternatius.

2.3. Compromisos segons els resultats

Barnett (1983) examina aquest punt, a partir de la seva experiència personal.

2.4. Mantenir la confidencialitat sobre la informació privada

SCPR Working Party (1974), una mica caduc, és un debat general sobre l'esfera privada dins del context britànic. Simmel (1908: 337-402) i (1952:305-376) és una anàlisi sociològica clàssica de les coaccions que pesen sobre la circulació de la informació. Shils (1967) estén l'obra de Simmel a circumstàncies més recents; Tefft (1980) estudia casos més exòtics de percepcions de la vida privada i de la confidencialitat. Flaherty (1979) considera els problemes que presenta la monopolització de les informacions per part de l'Estat, mentre que Bulmer (1979) s'interessa d'una manera general per les dades recollides dins dels censos i de les grans enquestes. Carroll i Kneer

(1976) considera, des del punt de vista de la ciència política als Estats Units, la pressió oficial exercida perquè els investigadors revelin les seves fonts d'informació. Appell (1979) exposa, a la secció 3, tota una gamma de dilemes que fan sorgir tota mena de pressions oficials. Bok (1982) estableix les regles de protecció i de revelació.

3. OBLIGACIONS ENVERS ELS COL·LEGUES

3.1. Preservar la confiança en l'estadística

Els estadístics tenen necessitat de la confiança del públic. En els seus treballs, han d'intentar de promoure i de preservar aquesta confiança, sense exagerar l'exactitud ni el poder explicatiu dels seus resultats.

3.2. Descriure i verificar els mètodes i resultats

Tot respectant els límits de la confidencialitat, els estadístics han de donar als seus col·legues les informacions apropiades perquè els seus mètodes, procediments, tècniques i resultats puguin ser jutjats. Aquests judicis s'han de dirigir als mètodes mateixos, i no a les persones que els han escollit o utilitzat.

3.3. Fer conèixer els principis ètics

Per dur a terme certes investigacions, els estadístics han de col·laborar amb especialistes d'altres disciplines i amb els enquestadors, el personal administratiu, els estudiants, etc. En aquests casos han d'exposar clarament els seus propis principis ètics i tenir en compte els dels seus col·laboradors.

Cadascun d'aquests principis descansa sobre la idea que els estadístics deuen el seu estatus i l'accés privilegiat a les dades no solament a la seva posició personal sinó també al fet de ser membres d'un col·lectiu professional. En reconèixer-se membres d'una comunitat estadística més àmplia, els estadístics contreuen diverses obligacions envers aquesta comunitat i poden esperar-ne una certa consideració.

La reputació de l'estadística dependrà certament menys del que proclamin les corporacions d'estadístics quant a les seves normes ètiques, que del comporta-

ment individual efectiu dels estadístics. Quan determinen els mètodes i procediments utilitzats pels seus treballs, així com el contingut d'aquests i la manera de rendir-ne comptes, els estadístics han, en conseqüència, d'esforçar-se a deixar el camp de les recerques en un estat que permeti als estadístics de tenir-hi accés en el futur (vegeu §4.1.).

Les investigacions estadístiques demanen freqüentment una col·laboració entre col·legues amb diversos nivells de responsabilitat i de diverses disciplines. S'ha de tenir en compte la reputació i l'experiència de tots els participants. L'estadístic també ha de procurar que les enquestes estadístiques es duguin a terme dins d'un marc ètic que tingui l'aprovació de tots els seus col·laboradors, marc que potser inclourà principis o convencions d'altres disciplines, i on el paper de cada participant estigui suficientment definit. Per exemple, la declaració d'Helsinki (1975) de l'Associació Mundial de Medicina proporciona una excel·lent guia a l'estadístic que opera en el camp mèdic.

Un principi de tot treball científic és que aquest ha de permetre un examen minuciós, una avaluació i una eventual validació per part d'altres investigadors. S'ha de prestar una atenció particular a aquest principi quan l'anàlisi es basa en paquets informàtics: és convenient en aquest cas de facilitar el màxim de precisions. Tot avantatge que es pensa trobar en el fet de no divulgar el detall de les tècniques i dels resultats, per exemple, per raons de competència, s'ha de sospesar amb el perjudici que això pot causar al progrés del coneixement estadístic.

Una de les obligacions més importants de l'estadístic, però també de les més difícils de complir, consisteix a alertar els usuaris potencials de la fiabilitat i els límits de validesa dels seus resultats. Gairebé sempre s'és presoner entre el perill d'exagerar i el de minimitzar la validesa i la possibilitat de generalitzar els resultats. No es pot dictar cap regla, si no és un consell de prudència. La confiança en els resultats estadístics depèn de forma crucial de la seva presentació lleial. La temptació per als estadístics de camuflar els seus errors (vegeu Ryten 1981) o de presentar els resultats invitant-los a conclusions abusives, pot no solament recaure sobre els estadístics implicats sinó també afectar la reputació de l'estadística en general (vegeu §1.2.).

Bibliografia: obligacions envers els col·legues

3.1. Preservar la confiança en l'estadística

Reynolds (1975: 598-604) examina els conflictes entre, d'una banda, l'obligació de preservar l'objectivitat i la imparcialitat de la ciència

i, de l'altra, els valors que s'invoquen en qualitat de ciutadans quan es tracta de canviar el món.

Anunciar els límits dels resultats estadístics aixeca problemes que són llargament explorats per Gonzales et al. (1975). Ryten (1981) exposa una tesi més controvertida respecte als errors.

3.2. Descriure i verificar els mètodes i resultats

Diener i Crandall (1978) examinen, al capítol 9, la necessitat d'honestat i de pertinència. Powekk (1983) subratlla els conflictes que sorgeixen quan un universitari mereix la censura dels seus col·legues per una conducta professional reprovable.

3.3. Fer conèixer els principis ètics

Appel (1978) tracta de la manera d'alertar els etnògrafs sobre els aspectes ètics.

4. OBLIGACIONS ENVERS ELS INDIVIDUS²

4.1. Evitar les intrusions injustificades

Els estadístics han de ser conscients del potencial d'intrusió que comporten alguns dels seus treballs. Cap prerrogativa concreta els autoritza a estudiar tots els fenòmens. Ni el progrés del coneixement ni la recerca d'informació justifiquen per ells mateixos que es transgredeixin altres valors socials o culturals.

Algunes formes d'enquestes estadístiques semblen més intrusives que altres. Per exemple, les mostres poden ser escollides d'esquena a les persones que hi pertanyen o sense el seu consentiment; es pot buscar entrar en contacte amb els individus sense previ avís; se'ls poden fer preguntes que els afectin o els ofenguin; es poden observar persones d'amagat; es poden obtenir informacions mitjançant

²Aquesta secció de la Declaració es dedica als temes humans, fent referència als individus, parelles i entitats col·lectives. Pel que fa a les regles sobre l'experimentació animal, per exemple, vegeu l'Acadèmia Suïssa de les Ciències (1983).

tercers. En definitiva, pot succeir que les persones siguin molestades o perjudicades per enquestes i això de diverses maneres, moltes de les quals són difícils d'evitar (vegeu §1.3.).

Una manera d'evitar la molèstia causada als individus potencials és utilitzar més sovint les dades ja disponibles abans de llançar-se en una nova enquesta. Per exemple, amb un més gran ús estadístic dels documents administratius, o confrontant els documents ja existents, és possible produir una informació sobre la societat que, altrament, hauria de ser recollida de nou. Encara que alguns individus puguin posar objeccions al fet que les dades siguin utilitzades en un sentit diferent de l'anunciat, no haurien de veure's greument afectats per una utilització d'aquest tipus, mentre la seva identitat quedi degudament protegida i que l'ús sigui estadístic i no administratiu.

Tal com diu Cassel (1982), les persones, sense haver estat perjudicades per un estudi, poden estimar que se les ha ofès: poden sentir-se tractades com objectes de mesura, sense miraments envers la seva personalitat o la seva intimitat. En un bon nombre de les controvèrsies derivades de treballs estadístics, el litigi venia més per la intrusió en el terreny personal i privat dels individus, o pel fet de veure's aclaparats per la sol·licitud de "massa" dades, que pel fet d'haver patit o no un perjudici. En exposar els individus a sentir-se ofesos, potser per la manera utilitzada per escollir-los o fent-los prendre consciència d'aspectes d'ells mateixos que no volien o fins i tot refusaven de conèixer, els estadístics s'arrisquen a ser criticats. I la resistència a les enquestes estadístiques, en general, es pot veure incrementada (vegeu §3.1, 4.3 c, 4.5 i 4.6).

4.2. Obtenir el ple³ consentiment

Les enquestes estadístiques que comporten la participació activa d'individus humans han de ser, sempre que sigui factible, fetes amb ple consentiment, és a dir, donat lliurement i amb coneixement de causa. Fins i tot quan la participació dels individus és legalment obligatòria, la seva acceptació ha de reposar sobre una informació al més completa possible. Quan la participació és

³El concepte aquí exposat ha estat desenvolupat a partir de la designació anglesa de "informed consent". S'ha plantejat la qüestió de trobar un equivalent català. Tant "consentiment informat" com "consentiment aclarit" no han semblat adients. La locució més apropiada podria ser: "consentiment amb ple coneixement de causa". Com que carregava l'expressió, el terme "ple coneixement" ha estat adoptat, amb la consideració que el consentiment no pot ser perfecte (ple) si està viciat pel desconeixement de certs elements, que coneguts, comportarien un refús. Al contrari, és efectiu si aquests elements són coneguts.

voluntària, no s'ha de fer creure als individus que aquesta és obligatòria; han de ser informats del seu dret a refusar, en tot moment i per la raó que sigui, i de retirar les informacions que acaben de subministrar. Cap informació susceptible d'afectar la voluntat de participació de l'individu no pot ser deliberadament silenciada.

Aquest principi del ple consentiment (o amb ple coneixement de causa) és forçadament difús, ja que la seva interpretació descansa sobre una apreciació impossible de formalitzar en grau d'informació i de la naturalesa del consentiment necessaris en una pràctica convenient. La quantitat d'informació perquè l'individu sigui informat de forma adequada sobre la finalitat i la naturalesa de l'enquesta varia a la força d'una enquesta a l'altra. No es poden establir regles universals. D'un costat no es pot inundar els individus potencials de detalls incomprensibles i no desitjats sobre els orígens i el contingut de l'enquesta estadística. A l'altre extrem, no convé amagar els fets essencials o induir els individus a error sobre aquestes qüestions (vegeu §4.3 d i 4.4.). Una informació convenient és manifestament intermèdia, però la seva amplitud entre els dos extrems dependrà de les circumstàncies. La claredat i la intel·ligibilitat de la informació subministrada interessan tant com la quantitat.

És útil d'establir l'inventari dels elements d'informació susceptibles de ser determinants per a l'acceptació a participar de l'individu. Els elements següents són els que es podrien tenir en compte:

- a. finalitat de l'estudi, conseqüències derivades, etc.,
- b. identitat del o dels *sponsors*,
- c. utilització prevista dels resultats, forma de publicació, etc.,
- d. identitat de l'enquestador o de l'investigador i organisme responsable,
- e. procediment pel qual l'individu ha estat escollit (pla de mostres, etc.),
- f. paper de l'individu a l'estudi,
- g. perjudi o molèsties possibles a l'individu,
- h. grau d'anonimat i caràcter confidencial,
- i. disposicions previstes per l'emmagatzemament de dades, grau de seguretat, etc.,
- j. característiques de l'estudi (durada per al participant, etc.),

k. participació voluntària o obligatòria

- si és obligatòria, conseqüències possibles, d'un refús,
- si és voluntària, possibilitat de retirar el consentiment (i fins a quin moment),

l. si fets essencials han estat dissimulats (i si seran revelats i quan).

Escollint en aquesta llista, l'estadístic ha prestar atenció no solament als elements que ell considera essencials, sinó també a aquells que se sospita que l'individu té possibilitats de considerar com a tals: cada part pot molt bé tenir un punt de vista diferent. Complementant aquesta informació, l'estadístic pot remetre els individus eventuais a una nota que precisi els seus drets (vegeu Jowell 1981), especialment el seu dret a ser informats, deixant-los la possibilitat de sol·licitar informacions suplementàries.

De la mateixa manera que és variable el perfil de la informació apropiada, també variarà el que constitueix un consentiment suficient. La participació d'un individu en un estudi pot ser acordada a contracor més que no pas ser una participació entusiasta. En alguns casos, l'estadístic pot trobar convenient d'encoratjar en l'enquestat el sentit del deure a fi de minimitzar el biaix d'autoselecció. La frontera entre la persuasió tàctica i la coerció és moltes vegades prou subtil i probablement més fàcil de marcar a la pràctica que no pas de definir formalment. De tota manera, tot el que es pot dir del grau de consentiment convenient és que no pot ser assimilat ni a la coerció implícita ni a la participació de ple grat.

En alguns casos, un intermediari controla l'accés als individus, de manera que els estadístics no poden, sense la seva autorització, contactar-los directament per obtenir-ne la seva participació. Tot respectant els interessos legítims d'aquest, els estadístics haurien d'aplicar el principi del ple consentiment i esforçar-se per obtenir-lo directament dels individus després d'haver obtingut el permís per abordar-los. En aquests casos, els estadístics no s'han de descarregar de la responsabilitat de protegir els interessos dels individus sobre l'intermediari. També han de vetllar per no enterbolir per inadvertència les relacions entre l'individu i l'esmentat intermediari.

Per essència, el principi de ple consentiment expressa la convicció que una cooperació sincera i impregnada de respecte mutu és indispensable. Queda clar que aquesta no és més que una condició prèvia a tota enquesta estadística.

Malgrat això cada vegada més, l'acceptació de l'estadística per part del gran públic descansa no solament sobre consideracions tècniques, sinó també sobre la

voluntat dels estadístics de respectar els individus i de tractar-los amb consideració (vegeu §4.1). Els estadístics han de procurar de suscitar en els individus una bona apreciació dels objectius de la investigació, encara que la seva participació sigui legalment obligatòria.

4.3. Modificacions al ple consentiment

En alguns casos raons tècniques o pràctiques impedeixen l'obtenció prèvia del ple consentiment dels individus. Els interessos d'aquests han de quedar protegits per altres vies. Així:

a) Respecte dels drets en els estudis de camp

En certs estudis de camp, on els comportaments s'anoten sense que l'individu ho sàpiga, els estadístics han de parar esment a no violar el que s'anomena "l'espai privat" d'un individu o d'un grup. Això varia d'una cultura a una altra.

b) Passada per un tercer

En el cas on es recorri a un tercer per respondre a preguntes en el lloc de l'individu, potser perquè es massa difícil o costós d'entrar-hi en contacte o perquè, per exemple, està massa malalt o és massa jove per poder participar per ell mateix a l'enquesta, s'haurà de vetllar a no violar el seu "espai privat" i a no enterbolir les relacions entre l'individu i la persona que respon per ell. Quan existeixen o apareixen indicis que fan pensar que l'individu s'oposaria que fossin desvelades certes informacions, aquestes dades no s'han d'anar a buscar a prop d'una tercera persona.

c) Utilització secundària de les dades

Quan s'acorda a l'estadístic l'accés a dades administratives o mèdiques, per exemple, o a qualsevol altre material d'estudi, amb vista a una nova investigació, el permís d'utilitzar aquests dades acordat pel posseïdor no exonera l'estadístic del deure de prendre en consideració les possibles reaccions, la sensibilitat i els interessos de les persones implicades, inclòs el dret a l'anonimat.

d) Desorientació
dels individus

En els estudis on el que es tracta d'observar exclou de desvelar per endavant als individus informacions essencials, els estadístics han de sospesar les possibles conseqüències de tot engany entrevist. Dissimular una informació essencial, o equivocar els individus, constitueix una mentida, per acció o omissió, temporal o definitiva, que comporta una legítima condemna si no es pot justificar.

Un problema greu es planteja als estadístics quan les exigències metodològiques entren en contradicció amb les d'un consentiment donat amb coneixement de causa. Existeixen nombrosos casos on donar als individus informacions generals com la finalitat de l'estudi o la persona o l'organisme que l'encarrega, o el fet mateix de saber que han estat escollits com a individus (com en els casos d'estudis de camp) provocaria amb tota probabilitat un canvi o una reacció que desdibuixaria o alteraria la mesura. Aquestes dificultats poden conduir als estadístics a allunyar la idea d'un ple consentiment informat clarament i, o bé a adoptar tècniques de mesura indirecta, o bé a enganyar deliberadament els individus per assegurar-se l'exactitud de les mesures.

Els principis més amunt esmentats imposen, en aquests casos, precaucions extremes, i s'aconsella als estadístics de respectar els desitjos presumibles dels individus. Així, en els estudis de camp o en aquells on intervé una tercera persona, el principi conductor ha de ser que simples indicis de reticència per part d'un individu no informat o no consentidor han de ser considerats com un refús a la participació. De la mateixa manera, quan s'utilitzen enregistraments per segona vegada, els estadístics han de tenir en compte l'obligació ja contreta amb els individus. Qualsevol altra actitud, en ocasions com aquesta, denotaria probablement una manca de respecte envers els interessos de l'individu i podria comprometre les relacions entre l'individu i l'estadístic.

Les enquestes estadístiques en les quals els individus són enganyats deliberadament per acció o per omissió són rares i molt difícils de sostenir. Hi ha avantatges metodològics clars per enganyar els individus en certs estudis psicològics per exemple, on revelar la finalitat tendria a falsejar les respostes. Però, tal com Diener i Crandall (1978) ho fan palès, "la ciència està fonamentada sobre el valor de la veritat"; així el fet que els savis enganyin els individus tendeix a destruir el seu crèdit i la seva reputació (vegeu §3.1). Si enganyar els individus fos una pràctica àmpliament estesa en les enquestes estadístiques, aquests efectivament aprendrien a no "tenir confiança en aquells que, en virtut d'un contracte so-

cial, són considerats dignes de fe i en qui tenen necessitat de tenir-hi confiança” (Baumrind, 1972).

Tanmateix, seria tan poc realista de proscriure l'engany en l'enquesta estadística com de proscriure'l de la vida social. L'engany menor és utilitzat sota formes ben diverses en el contacte humà (tacte, afalac, etc.) i els estadístics no seran pas menys culpables que altres en aquestes pràctiques. Resta de tota manera dins del deure dels estadístics i dels seus col·laboradors de no promoure mètodes d'enquesta susceptibles de violar els valors i les sensibilitats humanes. Comportar-se així, siguin quin siguin els avantatges metodològics, posaria en perill la reputació de l'estadística i la confiança mútua entre els estadístics i la societat, la qual és una condició *sine qua non* de la major part del treball estadístic (vegeu §3.1).

Per totes aquestes raons, si el ple consentiment no pot ser obtingut per endavant, s'hauria de buscar a obtenir-lo a posteriori quan sigui possible, una vegada l'avantatge metodològic —d'observació indirecta, d'engany, o de dissimulació d'informació— ha estat assolit.

4.4. Protegir els interessos dels individus

Ni el consentiment dels individus ni l'obligació legal de respondre exoneren l'estadístic de protegir tant com sigui possible els individus dels efectes potser perjudicials de la seva participació. L'estadístic ha d'esforçar-se a molestar el mínim els individus mateixos i les seves relacions amb l'entorn.

El dany causat als individus pot provenir de l'estrès involuntari resultant de la seva participació, d'una pèrdua de confiança en ells mateixos, d'atacs d'ordre psicològic o d'altres efectes secundaris. Hi ha diversos factors que han de ser considerats per avaluar la relació risc-avantatge d'una enquesta particular: la probabilitat i la gravetat del mal potencial causat, el nombre de persones amenaçades, la utilitat donada per descomptat dels resultats, són factors en general inquantificables (vegeu Levine, 1975).

Quan la probabilitat i la importància del perjudici eventual són grans, els estadístics es troben davant d'un problema més seriós. Pot succeir, per exemple, que un estadístic treballi en un experiment mèdic en el qual els individus són exposats a riscos que presenten una certa gravetat. Si es poden trobar voluntaris ben informats dels riscos i si l'estadístic està convençut de la importància de l'experiment, tanmateix s'hi ha d'oposar per causa d'aquests riscos? En circumstàncies com aquesta, el millor és probablement de demanar consell a altres

col·legues o altres persones, en concret a persones que no siguin part interessada en l'estudi o experiment.

Els interessos dels individus poden ser igualment perjudicats pel fet de formar part d'un grup o d'una categoria social (vegeu §1.1). Els estadístics poden doncs dir poques vegades que una enquesta està desprovista de conseqüències potencialment nefastes per als individus. Poden afirmar que, en qualitat d'individu, serà protegit per l'anomimat, però en qualitat de membre d'un grup, o fins i tot de membre de la mateixa societat, cap individu està protegit dels efectes de possibles decisions que es prenguin fonamentades en resultats estadístics.

4.5. Assegurar la confidencialitat

L'estadística no s'ocupa de les identitats individuals. Les dades són recollides per respondre a preguntes del tipus "quants?" o "quina proporció?", i no del tipus "qui?". La identitat dels individus que responen i els que no ho fan, i les informacions recollides gràcies a ells, han de quedar en conseqüència confidencials, hagi estat o no la confidencialitat promesa de forma explícita.

4.6. Impedir que les identitats siguin revelades

Els estadístics han de prendre totes les mesures convenients per impedir que els resultats siguin publicats o difosos sota una forma que permeti que la identitat d'algun individu sigui revelada o deduïda.

No hi pot haver una protecció absoluta contra la violació de la confidencialitat, és a dir contra la divulgació de dades identificades o identificables, infringint una obligació implícita o explícita contractada envers la font. Existeixen nombrosos mètodes per reduir el risc d'aquestes violacions, el més comú i probablement el més segur és l'anomimat. El seu avantatge com a mitjà de salvaguarda és que tendeix a prevenir la transgressió involuntària del caràcter confidencial. Mentre les dades es transmeten d'incògnit, és més difícil de lligar-les a individus o a organismes.

És doncs molt desitjable que les dades estadístiques identificables rebin una protecció per llei, de tal manera que l'accés de tercers a aquestes dades sigui legalment impossible sense el permís de l'estadístic responsable o el dels individus. Fins i tot sense aquesta protecció legal, és responsabilitat de l'estadístic assegurar que la identitat dels individus estigui protegida.

L'anonimat per ell mateix no és, de tota manera, una garantia de confidencialitat. Freqüentment, una configuració de característiques particulars pot, com per exemple una empremta digital, identificar el posseïdor d'una manera força segura. Els estadístics han de procurar per tots els mitjans al seu abast de desbaratar les possibilitats que altres tindrien de deduir identitats a partir de resultats publicats. Poden decidir de reagrupar les dades per tal de dissimular les identitats (vegeu Boruch i Cecil, 1979) o emprar tota mena de procediments a la seva disposició, que serveixen per impedir la detecció de les identitats sense deteriorar seriosament els resultats agregats (vegeu Flaherty, 1979). És inevitable que les possibilitats d'anàlisi en pateixin una mica, però això ha de ser sopesat amb el perjudici que podrien patir, en absència d'aquestes disposicions, les fonts de les dades (vegeu Finney, 1984).

L'expansió dels recursos informàtics sovint està considerada com una amenaça envers els individus i els organismes, ja que facilita nous mitjans per posar de relleu identitats i d'interconnectar els registres. D'altra banda, l'estadístic hauria d'aprofitar la potència considerable dels ordinadors per disfressar les identitats i promoure la seguretat de les dades.

Bibliografia : obligacions envers els individus

4.1. Evitar les intrusions injustificades

Boruch i Cecil (1979 i 1982) descriuen tècniques estadístiques i de mostreig per protegir la informació privada. Hartley (1983) destaca les amenaces a la vida privada que comporten diversos processos de mostreig. Michael (1984) és el relat fet per un periodista sobre les amenaces de tot tipus en la vida privada a Gran Bretanya. Mirvis i Seashore (1982) ofereix una discussió general de les investigacions en organismes on les qüestions relatives al grau convenient d'intrusió i d'intervenció són particularment urgents. Reeves i Harper (1981) és un document sobre l'organització de la investigació en els mitjans industrials britànics.

Bryant i Hansen (1976) evoquen la necessitat d'una certa intromissió en la vida privada de les persones que responen, quan es vol recollir una informació que només es pot obtenir mitjançant la interrogació individual.

4.2. Obtenir el ple consentiment

War (1979 i 1982) sostenen que demanar el ple consentiment, en les enquestes etnogràfiques, és inadequat, mentre que Capron (1982)

manté que s'ha de sol·licitar. O'Connor (1976) examina els problemes d'interpretació del consentiment, o de la manca de consentiment en un entorn jeràrquic com les presons. Bulmer (1982) desenvolupa una defensa en contra de la dissimulació en l'enquesta social. O'Connor i Barnes (1983) presenten breument la defensa d'alguns casos d'enquesta dissimulada. Singer (1978) i Jowell (1979) presenten materials empírics sobre l'efecte diferencial del fet de buscar el ple consentiment dels enquestats.

La pertinència del principi del ple consentiment en les enquestes estadístiques és sostingut per Dalenius (1983) i discutit per Hansen (1983).

4.3. Modificacions al ple consentiment

Douglas (1979) recusa l'obligació formal d'obtenir el consentiment. Geller (1982) fa proposicions per evitar d'haver d'enganyar els individus. Form (1973) tracta llargament sobre les relacions entre savis i intermediaris que controlen l'accés als individus.

4.4. Protegir els interessos dels individus

Baurind (1972) defensa que s'ha d'acordar una prioritat als interessos dels individus. Klockars (1979) examina com prendre en consideració aquests interessos quan apareixen com antisocials o il·legals. Freidson (1978) defensa la destrucció sistemàtica de tots els identificadors de dades individuals. Okely (1984) considera, a Gran Bretanya, les conseqüències d'una publicació de resultats sobre un grup social identificable. Loo (1982) estudia el cas d'una investigació la finalitat de la qual és millorar el benestar d'una col·lectivitat desfavorida. El Consell del Canadà (1977) discuteix els problemes particulars que es plantegen en el moment de fer estudis sobre poblacions recluses i sobre els infants. Warwick (1983) examina els aspectes ètics particulars que es poden trobar en certs països en vies de desenvolupament.

4.5. i 4.6. Confidencialitat i desvelament d'identitats

Boruch i Cecil (1979 i 1982) aporten solucions tècniques. Hartley (1982) examina el lligam entre mostreig i confidencialitat.

Els aspectes legals i tècnics de la protecció de les dades estadístiques sobre els individus són presentats per Dalenius (1979) i Durbin (1979) en el marc de les lleis i pràctiques en els seus països respectius: Suècia i Regne Unit.

REFERÈNCIES

ADER, Gerard, (1977). *Confidentiality and business statistics in the European Communities*. Eurostat; Paris.

AGAR, Michael H, (1980). *The professional stranger: an informal introduction to ethnography*. New York; Academic Press.

AIS — ASSOCIATION DES ADMINISTRATEURS DE L'INSEE, (1984). *Code de déontologie statistique*. Paris; AIS.

AKERROYD, Anne V., (1984). "Ethics in relation to informants, the profession and governments". In ELLEN, Roy F., ed., *Ethnographic research: a guide to general conduct*. London; Academic Press. *Research methods in social anthropology*, 1, 133-154.

ASA — AMERICAN STATISTICAL ASSOCIATION, (1980). "Interim Code of Conduct — General Guidelines". *Amstat. News.*, 69, 20-21.

(1983). "Ethical Guidelines for statistical practice: historical perspective. Report of the ASA ad hoc committee on professional ethics; and Discussion". *The American Statistician*, 37 (1), 1-19.

APPELL, George Nathan, (1978). *Ethical dilemmas in anthropological inquiry: a case book*. Waltham, Mass.; Crossroads Press.

BAAS — BRITISH ASSOCIATION FOR THE ADVANCEMENT OF SCIENCE, (1974). "Does research threaten privacy or does privacy threaten research?" *Report of a study group*. London; BAAS. Publication 74/1.

BARNES, John Arundel, (1980). *Who should know what? Social science, privacy and ethics*. Cambridge; Cambridge University Press.

(1984). "Ethical and political compromises in social research". *Wisconsin sociologists*, 21, 100-111.

BARNETT, Steven, (1983). "Never mind the quality...will it give us the answers we want?" *Social Research Association News Novembre*, 1-2.

BAUMRIND, Diana, (1972). "Reactions to the May 1972 draft report of the ad hoc committee on ethical standards in psychological research". *American psychological*, 27, 1083-1086.

BEAUCHAMP, Tom L., FADEN, Ruth, WALLACE, R. Jay & WALTERS, LeRoy, (1982). Editors. *Ethical issues in social science research*. Baltimore; John Hopkins university press.

BOK, Sissela, (1982). *Secrets: on the ethics of concealment and revelation*. New York; Pantheon books.

BORUCH, Robert Francis, & CECIL, Joe Shelby, (1979). *Assuring the confidentiality of social research data*. Philadelphia, University of Pennsylvania press.

(1982). "Statistical strategies for preserving privacy in direct inquiry". In *Sieber 1982b*, 207-232.

(1983). *Solutions to ethical and legal problems in social research*. New York; Academic Press.

BOWER, Robert Turrell, & DE GASPARIS, Priscilla, (1978). *Ethics in social research: protecting the interests of human subjects*. New York; Praeger.

BRYANT, E.C. and HANSEN, M.H. (1976). "Invasion of privacy and surveys, a growing dilemma". In: H.W. Sinaiko and L.A. Broadling, eds. *Perspectives on attitude assessment; surveys and their alternatives*. Champaign; Illinois Free Press.

BULMER, Martin, (1979). *Editor Censuses, surveys and privacy, London*. Macmillan.

(1982). *Editor Social research ethics: an examination of the merits of covert participant observation*. London; Macmillan.

BURGESS, Robert G. (1984). *In the field: an introduction to field research*. London; Allen & Unwin. Contemporary social research 8.

CANADA COUNCIL, (1977). *Consultative group on ethics. Ethics: report of the consultative group on ethics*. Ottawa; Canada Council.

CAPRON, Alexander Morgan, (1982). "Is consent always necessary in social science research?" In *Beauchamp et al., 1982*, 215-231.

CARROLL, James D., & KNEER, Charles R, (1976). "The APSA confidentiality in social science research project: a final report". *PS*, 9, 416-419.

CASELL, Joan. (1982a). "Does risk-benefit analysis apply to moral evaluation of social research?" In *Beauchamp et al., 1982*, 144-162.

(1982b). "Harms, benefits, wrongs, and rights in fieldwork". In *Sieber 1982a*, 7-31.

CHAKRAVARTY, S. (1985). *Use of statistics for planning in the economic and related sectors with emphasis on macro-level planning — review of Indian experience*. Paper presented at 45th Session of ISI, Amsterdam.

CRISPO, John Herbert Gillespie, (1975). *The public right to know: accountability in the secretive society*. Toronto; McGraw-Hill Ryerson.

DALENIUS, T. (1979). "Data protection legislation in Sweden: a statisticians' perspective". *Journal of the Royal Statistical Society A*, 142 (3), 285-298.

(1983). "Informed consent or RSVP". In: W. G. Madow, H. Nisselsen and I. Olkin, eds. *Incomplete data in sample surveys*, Vol. 3: 85-106. New York; Academic Press.

DEMING, W. Edwards, (1965). "Principles of professional statistical practice. The Annals of Mathematical Statistics". Vol. 36, (4), 1883-1900.

(1982). "Code of professional conduct: a personal view". *International statistical review*, 40, 214-219.

DIENER, Edward, & CRANDALL, Rick, (1978). *Ethics in social and behavioural research*. Chicago; University of Chicago press.

DOUGLAS, Jack Daniel, (1979). "Living morality versus bureaucratic fiat". In *Klockars & O'Connor 1979*, 13-33.

DURBIN, J., (1979). "Statistics and the Report of the Data Protection Committee". *Journal of Royal Statistical Society, A.*, 142 (3), 299-316.

FINNEY, D. J., (1984). *Comment in Proceedings of the 44th Session of the ISI Volume L Book 3: 553*.

FLAHERTY, David H., (1979). *Privacy and government data banks: an international perspective*. London; Mansell.

FLAHERTY, David H., HANIS, Edward H., & MITCHELL, S. Paula, (1979). *Privacy and access to government data for research: an international bibliography*. London; Mansell.

- FORM, William Humbert, (1973). "Field problems in comparative research: the politics of distrust". In Armer, Michael, & Grimshaw, Allan Day, eds., *Comparative social research: methodology problems and strategies*, 83-117. New York; Wiley.
- FRANKEL, L., (1976). "Statistics and Peoples — the Statisticians's Responsibilities". *Journal of American Statistical Association*, **70**-(353), 9-16.
- FREIDSON, Eliot, (1978). "Comment on Stephenson, M., *et al.*, articles on ethics". *American sociologist*, **13**, 159-160.
- FREUND, Paul E., (1969). Editor. "Ethical aspects of experimentation with human subjects". *Daedalus*, **98** (2) xiv, 219-597.
- GELLER, Daniel M., (1982). "Alternatives to deception: why, what, and how?". In *Sieber 1982b*, 39-55.
- GONZALES, M. E., OGUS, J. L., SHAPIRO, G., & TEPPING, B. J., (1975). "Standards for discussion and presentation of errors in surveys and census Data". *Journal of American Statistical Association*, **70** (351) II, 5-23.
- GSS — GOVERNMENT STATISTICAL SERVICE, (1984). *Code of practice on the handling of data obtained from statistical inquiries*. London; HMSO.
- HANSEN, M. H., (1983). "Discussion of DALENIUS, T. (1983)". In: W. G. Madow, H. Nisselson and I. Olkin eds. *Incomplete Data in Sample Surveys*, Vol. 3: 125-127. New York; Academic Press.
- HARTLEY, Shirley Foster, (1982). "Sampling strategies and the threat to privacy". In *Sieber 1982b*, 186-189.
- JAHODA, Marie, (1981). "To publish or not to publish?". *Journal of social issues*, **37**, 208-220.
- JOHNSON, Carole Gaar, (1982). "Risks in the publication of fieldwork". In *Sieber 1982a*, 71-91.
- JOWELL, Roger, (1979). "Informed consent in survey research. Bulletin of the International Statistical Institute", (Proceedings of the 42nd session) **66**, 273-276.
- (1981). "A professional code for statisticians? Some ethical and technical conflicts. Bulletin of the International Statistical Institute" (Proceedings of the 43rd session) **49** (1), 165-209.

- KLAW, Spencer, (1970). "The Faustian bargain". In Brown, Martin, ed., *The social responsibility of the scientist*. New York Free Press: 3-15.
- KLOCKARS, Carl B., (1979). "Dirty hands and deviant subjects". In *Klockars & O'Connor 1979*, 261-282.
- KLOCKARS, Carl B., & O'CONNOR, Einbarr W., (1979). Editors. *Deviance and decency: the ethics of research with human subjects*. Beverly Hills; Sage. Sage annual review of studies in deviance 3.
- LEVINE, Robert J., (1978). "The role of assessment of risk-benefit criteria in the determination of the appropriateness of research involving human subjects". In *United States. National commission for the protection of human subjects of biomedical and behavioural research. Appendix. The Belmont report: ethical principles and guidelines for the protection of human subjects of research*. Washington, D.C.; U.S. government printing office. DHEW publication (OS) 78-0013.
- (1979). "Clarifying the concepts of research ethics". *Hastings Centre report*, 9 (3), 21-26.
- LOO, Chalsa M., (1982). "Vulnerable populations: case studies in crowding research". In *Sieber 1982b*, 105-126.
- MICHAEL, James, (1982). "Privacy". In Wallington, Peter, ed., *Civil liberties 1984*. London; Martin Robertson: 131-150.
- MIRVIS, Philip H., & SEASHORE, Stanley E., (1982). "Creating ethical relationships in organisational research". In *Sieber 1982b*, 79-104.
- MUHSAM, Helmut, (1985). *On two human rights involved in the ISI Declaration on Professional Ethics*. Contributed paper, Proceedings of the 45th Session.
- NYITRAI, V., (1985). *The socio-economic statistical information system as a useful means for planning*. Paper presented at 45th Session of ISI, Amsterdam.
- O'CONNOR, Michael Edward, (1976). "Prison research: a methodological commentary on being a known observer". *Australian and New Zealand journal of criminology*, 9, 227-234.
- O'CONNOR, Michael Edward, & BARNES, John Arundel, (1983). "Bulmer on pseudopatient studies: a critique". *Sociological review n.s.*, 31, 753-758.
- OKELY, Judith, (1984). "Fieldwork in the home counties". *Royal Anthropological Institute News*, 61, 4-6.

- POOL, Ithiel de Sola, (1979). "Protecting human subjects of research: an analysis on proposed amendments to HEW policy". *PS*, **12**, 452-455.
- (1980). "Response by Pool". *PS*, **13**, 203-204.
- POWELL, John P., (1983). "Professional ethics in academia". *Vestes*, **27** (2), 29-32.
- REEVES, Tom Kynaston, & HARPER, Donald George, (1981). *Surveys at work: a practitioner's guide*. London; McGraw-Hill.
- REYNOLDS, Paul Davidson, (1975). "Value dilemmas in the professional conduct of social science". *International social science journal*, **27**, 563-611.
- (1979). *Ethical dilemmas and social science research: an analysis of moral issues confronting investigators in research using human participants*. San Francisco; Jossey -Bass.
- (1982). *Ethics and social science research*. Englewood Cliffs, N. J.; Prentice-Hall.
- RYNKIEWICH, Michael Allen, & SPRADLEY, James Phillip, (1976). Editors. *Ethics and anthropology: dilemmas in fieldwork*. New York; Wiley.
- RYTEN, Jacob, (1983). "Some general considerations as a result of an Ecuadorian case study". *Bulletin of the International Statistical Institute (Proceedings of the 43rd session)*, **49** (2), 639-665.
- SCHULER, Heinz, (1982). *Ethical problems in psychological research*. New York; Academic press.
- SCPR — SOCIAL AND COMMUNITY PLANNING RESEARCH Working Party, (1974). *Survey research and privacy: report of a working party*. London; Social and Community Planning Research.
- SHILLS, Edward, (1967). "Privacy and power". In Pool, Ithiel de Sola, ed., *Contemporary political science: toward empirical theory*. New York; McGraw-Hill: 228-276.
- SIEBER, Joan E., (1982a). Editor. *The ethics of social research: fieldwork, regulation, and publication*. New York; Springer.
- (1982b). Editor. *The ethics of social research: surveys and experiments*. New York; Springer.

SIMMEL, Georg, (1908). *Soziologie. Untersuchungen über die Formen der Vergesellschaftung*. Leipzig; Duncker & Humblot.

(1952). *The sociology of Georg Simmel*. Editor Wolfe, Kurt Heinrich. Glencoe; Illinois Free Press.

SINGER, Eleanor, (1978). "Informed consent: consequences for response rate and response quality for social surveys". *American sociological review*, **43**, 144–162.

SJOBERG, Gideon, (1967). Editor. *Ethics, politics, and social research*. Cambridge, Mass.; Schenkman.

STOCKING, S. Holly, & DUNWOODY, Sharon L., (1982). "Social science in the mass media: images and evidence". In *Sieber 1982a*, 151–169.

SWISS ACADEMY OF SCIENCE. *Ethical Guidelines for Animal Experimentation*.

TEFFT, Stanton K., (1980). Editor. *Secrecy: a cross-cultural perspective*. New York; Human sciences press.

WARWICK, Donald P., (1983). "The politics and ethics of field research". In Bulmer, Martin, & Warwick, Donald P., eds. *Social research in developing countries: surveys and censuses in the Third world*. Chichester; Wiley: 315–330.

WAX, Murray L., (1980). "Paradoxes of 'consent' to the practice of fieldwork". *Social problems*, **27**, 272–283.

(1982). "Research reciprocity rather than informed consent in fieldwork". In *Sieber 1982a*, 33–48.

WAX, Murray L., & CASSELL, Joan, (1981). "From regulation to reflection: ethics in social research". *American sociologist*, **16**, 224–229.

WEBB, Eugene John, and others, (1966). *Unobtrusive measures: nonreactive research in the social sciences*. Chicago; Rand McNally.

WILLIAMS, K. (1985). *Use of statistical information for assessing social conditions and monitoring and evaluation of development programmes — experience of African countries*. Paper presented at 45th Session of ISI, Amsterdam.

WORLD MEDICAL ASSOCIATION DECLARATION OF HELSINKI, (1964). Revised 1975. Reprinted in Duncan, H.S., Dunstan, G.R. and Welbourn, R.B. (eds.) (1981 *Dictionary of Medical Ethics*. Revised and enlarged version, Darton, Longham and Todd, London).

